Пише: Душан Павловић
четвртак, 15 јануар 2009 23:34

(Време, 15. 01.2009)

Криза Владе која је отпочела изласком Млађана Динкића из преговарачког тима за продају НИС-а и јавном дебатом између начелника Генералштаба и министра војног, поново је на видело избацила оно што се о нашем полупредседничком систему зна већ дуже време: његов дизајн је погрешан. Грешка је системска и састоји се у чињеници да у њему постоји један актер који води политику, али не сноси никакву одговорност уколико је та политика погрешна – то је председник Републике.

Подсетимо се да, према члану 118. Устава Републике Србије, председник може да буде позван само на правну одговорност (ако прекрши Устав), не и политичку. Политички одговарају само Влада и министри. председник, додуше, може да буде кажњен политички на наредним изборима, али институт опозива је смишљен управо зато да се спровођење непопуларне политике (оне која има мањинску подршку) спречи пре но што истекну четири године. Јер, што се дуже спроводи погрешна политика, то су њене штетне последице по друштво и привреду теже отклоњиве.

Садашње уставно решење, по коме се председник Републике бира непосредно, али не сноси политичку одговорност, лоше је по функционалност и стабилност система из неколико разлога. Прво, чињеница непосредног избора председнику омогућује велику политичку, односно фактичку моћ; много већу од оне коју му формално даје Устав. То председника непрекидно мотивише да "преузима одговорност" и води политику, што му Устав не допушта. Друго, велика моћ без одговорности може да наведе председника да помисли да је недодирљив, што подстиче ирационалност у одлучивању. Треће, Влада, под утицајем председника чији положај не зависи од односа снага у Скупштини, може да промени политику и почне да води ону за коју није добила мандат.

Све три карактеристике присутне су у политичком животу Србије од 1990. године, али

су видљиве и од када је формирана садашња Влада. председник Републике се понаша као стварни председник Владе: он дели министрима задатке, формулише политику и прети да ће држати на оку сваког ко се не придржава те политике. (Нажалост, наше уставно законодавство не препознаје овакву врсту кршења Устава, што председника додатно охрабрује да фактички води политику и утиче на рад Владе.) Друго се могло уочити када је председник намеравао да место Премијера понуди садашњем министру спољних послова. Треће се дешава управо сада, јер, како време пролази, Влада све више успорава са политиком европских интеграција (што је политика за коју је на мајским изборима добила мандат), али и са социјално одговорном политиком (коју је ставила међу своје приоритете када је направљена). Министре је могуће сменити због те промене, али ако би се показало да је промену иницирао председник, јефтиније би било сменити њега. То, међутим, није могуће.

Недавна криза Владе могла би да подстакне уставне правнике да, када се буде доносио наредни устав, још једном поразмисле о промени уставне позиције председника Републике: његова улога треба да буде церемонијална (рецимо, он може да се бира у Скупштини) или да буде оснажена тако што ће председник имати уставна овлашћења да води политику, али и да буде политички одговоран.

Иако уставна позиција омогућује председнику велику моћ уколико он у Скупштини има већину, она још увек не омогућује стабилност система ако је скупштинска већина састављена од више партија. Недавна криза управо то показује. Влада није саставила ни пола године, а неки партнери су већ имплицитно почели да прете изласком и њеним рушењем.

Претпоставимо да се неколико интервјуа председника Г17 плус, које је овај дао крајем претходне године, може протумачити као претња да ће та странка ускоро напустити Владу. Да ли Влада може да нађе замену за Г17 или ће морати да се иде на нове изборе?

Демократска странка, најјачи партнер у Влади, може да сматра да Г17 плус може лако да замени неко од партнера који се тренутно налазе у опозицији. Рецимо, ЛДП или НС. ЛДП може да Владу подржи из опозиције, а то би могао да уради и СНС Томислава Николића, барем када се ради о неким значајнијим законима.

Све те комбинације нису немогуће, али оне су реалне само под једним условом: све

потенцијалне замене Г17 морају да верују да нови избори не би окрњили рејтинг ДС-а или да њима самима не би донели више него у мају 2008. године. Да ли постоји разлог да се на почетку 2009. године у тако нешто верује? До распада Српске радикалне странке било је оправдано у то веровати. ДС би на било којим изборима одржаним између маја и октобра 2008. вероватно освојио више гласова од онога што је добио 11. маја исте године.

Међутим, распад СРС-а донео је једну драматичну промену на политичкој сцени Србије: распадом СРС-а и настанком СНС-а нестала је претња која је омогућила Борису Тадићу и ДС-у да победе на фебруарским, односно мајским изборима. ДС је знатан (ако не и сав) део своје кампање бацио на карту одбране од повратка 90-их. То је привукло знатан број гласача који иначе имају отпор према Демократској странци, али су је с правом видели као грудобран против повратка у 90-те. Сада када је та претња нестала, нестала је и потреба за грудобраном. СНС је већ почео да се понаша као странка која је одустала од јалове политике митова и симбола ("не дамо Косово, Младића, Србе у Хрватској, Црној гори, Босни" итд.), и усредсредио се на социјална и економска питања. То су питања на која ће ДС морати да одговара на наредним изборима. Отуда, на следећим изборима ДС више неће моћи да мобилише тако велико бирачко тело, јер претња која је постојала у мају неће постојати на следећим изборима.

Управо супротно: узимајући у обзир заоштрену националистичку реторику која већ дуже време долази од српског министра спољних послова, сасвим је могуће да би за један део мајских гласача управо ДС почео да представља претњу. На такву перцепцију би се додатно надовезала административна неспособност Владе Србије да изврши "европске обавезе" (пасоши, личне карте), успоравање политике европских интеграција за коју је Влада добила мандат, као и њена спремност да одржи систем јавног сектора у коме јавна предузећа представљају политички плен чији се ресурси употребљавају за приватне (страначке) сврхе. Било како било, на следећим изборима ДС би морао да рачуна на мањи део бирачког тела од оног који је добио на мајским изборима.

Ствар би по ДС могла да буде још гора уколико нова криза Владе избије током 2009. године. Тада ће, поред свега што је набројано, Влада коју води ДС можда морати да одговара и за начин на који је покушала да управља економском кризом која је управо почела. Како је познато, тренутна Владина стратегија почива на уверењу да криза неће јако погодити Србију и да ће се у 2009. години одржати релативно висока стопа раста од 3,5 одсто. У ту сврху Влада је припремила око пола милијарде евра које ће кризом захваћеним предузећима пласирати кроз Фонд за развој и у виду разних других врста кредита. Та стратегија, међутим, није стратегија развоја и привредног раста, већ гашења пожара. Чини се да ДС заправо нема никакав одговор на то како у условима кризе и промењених околности одржати високу стопу привредног раста која је Србији

неопходна да би одржала животни стандард грађана, а привреду припремила за конкуренцију европског тржишта.

То ставља ДС у доминирану позицију. Она може, ако Г17 изађе из Владе, да у њу позове неке друге странке, али ако остале странке имају овако описану перцепцију реалности, онда за све њих избори могу да представљају боље решење.